

Direktna v Špiku

Veliko dejanje Mire Marko Debelak

Severna stena Špika
in Frdamanih polic
Gregor Malenšek

✍ Mitja Košir

Na Jesenicah in povsod zgoraj, tja do Rateč, ji rečemo Dolina, čeprav na zemljevidu piše, da gre za Zgornjesavsko dolino. In tam, kjer se Martuljkove vode pri Rutah zlivajo v Savo, se proti jugu odpre pogled na gorsko kuliso, kakršne nista videla nikjer drugje na svetu niti slovita svetovna popotnika in gorniška vseveda – Angleža Gilbert in Churchill. Nedopovedljivo lepa ogrlica, ki ji pravimo Martuljkova skupina, velja za »skrivnostno lepotic« Julijskih Alp, kajti s te strani ni vsakršnih planinskih poti na nje ne divje vrhove. Le posebej povabljeni, tisti z znanjem in alpinističnimi izkušnjami, imajo odprto pot tja gor.

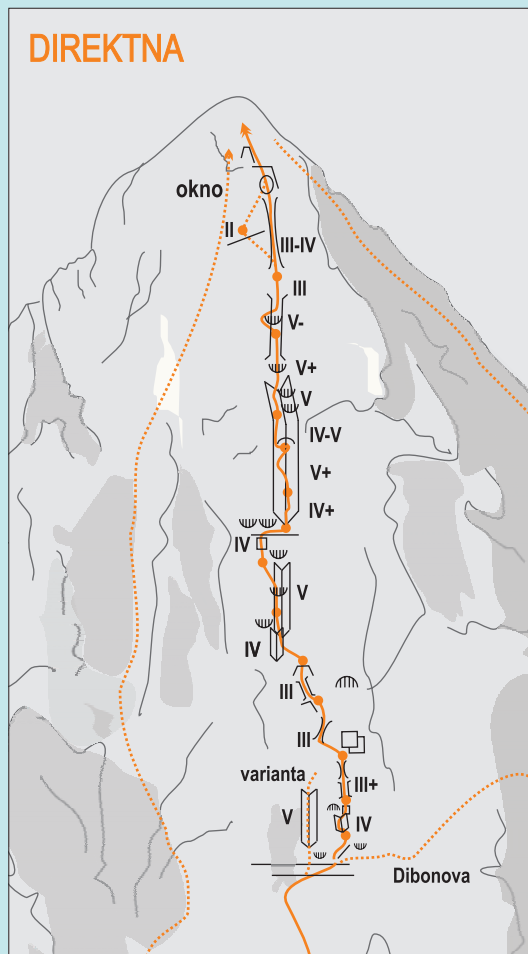
V vsej Martuljkovi skupini je najodličnejši Špik, ki sploh ni najvišji v verigi teh lepih gora, zato pa presega vse svoje sosede s svojo piramidasto obliko, veličastno severno steno. Poleg pahljačaste široke peči je najlepši vrhunec kamnitih zubljev nad dolino in hkrati vabljev alpi-

nistični cilj – najzahtevnejši, tja do leta 1926 prek severne stene celo nepremagljiv. Tam, kjer se ni izšlo niti velikemu dolomitskemu mojstru, je uspelo navezi pod vodstvom mlade slovenske plezalke.

Visok jubilej

Prve dni letošnjega septembra je minilo osemindemdeset let od enega največjih alpinističnih dejanj slovenske klasične dobe. Tistega davnega septembra (5. in 6. 9. 1926) sta odlična skalaša segla prav do zvezd. Napravila sta nekaj, kar dotlej ni uspelo niti najuglednejšim evropskim alpinistom, tudi slovitemu Angelu Diboni ne. Prva sta zmogla devetsto metrov visoko severno steno Špika, steno, ki je slovela daleč prek meja slovenske domovine kot izjemno težka, celo nepremagljiva; in zmogla sta jo po najbolj logični smeri, s široke »Dibonove police« naravnost na vrh. Zato sta smer imenovala Direktna. Junaka sta bila MIRA Marko Debelakova, poleg

DIREKTNA

Pavle Jesihove vodilna slovenska in takrat tudi evropska plezalka, in dr. Stanko Tominšek, član slovenske »zlate naveze« (ob Jožu Čopu in dr. Mihi Potočniku). Opravila sta zgodovinsko dejanje, smer pa je vrsto let, tja do Comicijevega (Jalovec) in Aschenbrennerjevega (Travnik) prihoda v Julijce, veljala za najtežjo pri nas.

Snovalka in avtorica Direktna smeri Mira Marko (1904–1948) bi bila danes stara sto let; to je seveda veliko več, kot lahko pričakuje povprečen človek, a ravno prav za temeljit vpogled v ustvarjalno življenje, prežeto z veliko intenzivnostjo. Njeno življenje je bilo kratko, saj je trajalo le borih štiriinštirideset let. Malo, vendar s posebnim poudarkom, kajti njeno delo na gorniškem področju je poleg alpinistične vrhunskosti zapustilo zgodovini tudi kulturne razsežnosti alpinističnega dejanja, kakršnih je v ob-

dobju med obema svetovnjima vojnoma močno primanjkovalo. Mira Marko je bila odprta v svet, bila je svetovljanka in svet je, predvsem po zaslugi Špikove stene, vedel zanjo.

Mlada dama krhkega videza ter velike telesne in duhovne energije je stopila na prizorišče slovenskega alpinizma tako kot le nekaj let starejši Klement Jug. Odločno in odgovorno. Tudi to dekle je svojo gorniško pot začelo na veliko in vse povprek čez vrhove naših gora in tudi zelo kmalu zaznalo čarobnost plezalskega dejanja.

Komaj dvaindvajset let ji je bilo tistega davnega leta 1926, ko je za Planinski vestnik z odločno potezo, ki se ji ni postavil po robu niti takratni urednik, avtoritativni dr. Josip Tominšek, zapisala poročilo z naslovom Severna stena Špika (2472 m) – premagana. Veliko dejanje je opazil ves alpinistični svet, Mira Marko pa je priznanje podkrepila z besedami, kakršnih takratno slovensko planinsko slovstvo ni poznalo. Preprosto in odkritosrčno je napisala: »Te stene doslej še ni nihče preplezal. Letos je morala pasti!« (PV 1926, št. 12, str. 269)

Še prve dni septembra, leta 1926 si je nad Martuljkom od vseh strani ogledovala Špikovo steno, potem pa je sprejela odločitev. Trije odlični soplezalci so po lovski stezi hiteli v krnico Pod Srcem in se tistega, zdaj že znamenitega 5. septembra, spogledali z navpično piramido, ki še današnjemu vajenemu očesu ne odkriva kakšnih posebno udobnih popustov. Začelo se je veliko dejanje slovenske alpinistične zgodovine, ki mu je stopilo ob bok šele Čopovo zmagoslavje v Osrednjem triglavskem stebru, vendar skoraj dve desetletji pozneje.

Čas dejanj

Na Srce, velikansko skalno lusko, poraščeno tudi z zakrnelimi macesni – sodobni alpinisti jo preradi imenujejo Zelena glava – in do velike police, ki vodi mimo severne stene in prek zahodnega grebena na vrh Špika (tam je speljal svojo smer, kot je bilo že rečeno, Angelo Dibona) je trojica še vedno plezala skupaj; ko so Joža Čopa nepričakovane zdravstvene težave prisilile k sestopu, je prepustil prijatelju Stanku Tominšku zelo uporabne polstene plezalke. Današnjemu rodu odlično opremljenih junakov to

seveda zveni kot zgodovinska ironija. Skratka, velika zgodba se je tistega septembrskega jutra začela in se končala naslednjega dne na vrhu Špika. Kakšno je bilo prenočevanje (bivak?) pod vršno izpostavljeno zajedo, je jasno le ponavljalcem. Izplezala sta in Mira Marko je zapisala: »Krog in krog so se podile goste megle, le Špikova glava je bila čista, ožarjena od zahajajočega sonca. Bila je četrta ura popoldne; v steni sva bila torej 31 ur.«

Dvomov o nepreplezljivosti severne stene Špika je bilo konec, Mira Marko Debelak pa je z dostojanstvom velike gospe povedala, kje je našla zadnji klin naveze Edo Deržaj–Alojz De Reggi, ki je pred njo poskusila v Špiku. Visoko sta priplezala, preden sta se vrnila. Zato k tej zgodbi z vsem spoštovanjem sodi tudi prva ponovitev Direktne v Špiku, ki sta jo le devetnajst dni pozneje opravila s Špikom že seznanjeni Edo Deržaj in Stanko Hudnik. Gre za dejanja, ob katerih naj se zamislijo tudi sodobni alpinistični rodovi.

V Plezalnih vzponih (Vzhodne Julijske Alpe, 1970) preberemo, da je Direktna v Špiku ocenjena s V+ in da je zanjo značilno vseskozi napeto in prosto plezanje v čvrsti skali. To seveda še vedno drži, le da si iz današnje perspektive komaj še lahko zamišljamo, kako je velika mojstrica Mira Marko v polstenih plezalkah in s tisto skromno opremo (nekaj težkih kovanih klinov in jeklenih vponk ter konopljena vrv) ves čas vodila navezo in premagovala navpične počiči in plati s skromnimi, vendar dobrimi oprimki. Njeno plezanje je moralo biti vrhunec elegance, balet v nepopustljivi navpičnici. Bila je resnično vrhunska prosta plezalka in, hvala bogu, Direktna v Špiku še danes ostaja drzna prosto plezana smer (kolikor je sodobni ponavljalci še niso posodobili).

Ko sva jo prekrasnega jesenskega dne davnega leta 1969 ponavljala z Denom Cedilnikom, je bila še vsa takšna, kot jo je zapustila Mira Marko. Takrat sva se kljub uspešnemu poletju v Zahodnih Alpah nad Chamonixom te znamenite klasične smeri lotila z veliko spoštljivostjo. Še vedno se spominjam pričakujočih pogledov, ne tesnobnih, vendar polnih vsakršnih vprašanj, ko se nama je z Dibonove police odprl fantastičen pogled navzgor. Navpičnost je tako popolna, da se nama je tistega dne odkril pogled prav na vrh

Nad Srcem Iztok Rutar

Špika, ki ga je krasila zlata obroba jutranje sončne svetlobe. Plezanje po Mirini smeri je bilo ena sama simfonija svobodnega gibanja, ves čas navzgor, vseskozi v čudoviti skali. Zato še vedno velja izkustveno spoznanje: če je v vas vsaj malo alpinistične krvi, potem morate preplezati ali si vsaj želeti preplezati Direktno v Špiku.

Prvo zimsko ponovitev smeri, ki je že ob nastanku veljala za izjemno dejanje in ostaja taka tudi za vse prihodnje alpinistične rodove, sta februarja leta 1971 opravila Danilo Cedilnik in Boris Krivic.

Dostop: Od Bivaka pod Špikom, do koder vodi označena pot iz Martuljka, čez dno krnice Pod Srcem do Zelene glave (Srca). 20 minut.

Sestop: Po eni izmed dveh označenih poti v dolino Pišnice. Bolj priporočljiva je pot čez Kačji graben. Do ceste v Pišnici dve uri.

Vodniška literatura:

* Mihelič, T., Zaman, R. Slovenske stene.

Didakta, Radovljica, 2003.

* Mezgec, I. Martuljek, plezalni vodnik, 1986. ●